

Haász Gabriella

A nyilvánosság formái egy hajdani vidéki múzeumban

(A sümegi Darnay-gyűjtemény bemutatása, 1891–1941)

A 19. század második felében egymás után alakuló vidéki múzeumok és múzeumi egyletek fontos szerepet vállaltak a közművelődés helyi feladataiban. Egy-egy megye, régió, város múltjának feltárása a történelmi, művészettörténeti, régészeti és néprajzi tudományágak kiépülését és körvonalazását segítette. A másik oldalon a gyarapodó ismeretek közkinccsé tétele, a közönség érdeklődésének, figyelmének felkeltése nem kevesebb munkát igényelt. A zömmel a hivatalnokokból, értelmiségiekből és lelkes amatőrökből kikerülő első muzeológusok kezdtek el a tárgyi emlékek rendszeres gyűjtését, melyet a kisebb-nagyobb ajándékozások, felajánlások egészítettek ki. A múzeumi egyesületek tevékenysége a helyi közélet része lett, a sajtóban megjelent hírek, tudósítások, felhívások révén is. Az önálló múzeumépületért folyó harc szintén ráirányította a figyelmet a kialakuló gyűjteményekre és a már megnyílt kis kiállításokra. A nyilvánosság, a hozzáférhetőség a mozgalom kezdetétől fogva alapvető a múzeumok életében, hiszen ezek: „...a hivatottak részére a biztos tovább haladhatást, a nagy közönségre pedig a tudomány és művészet iránti helyesebb felfogást s a művelődés iránti vágyat eredményezik...”

A sümegi Városi Múzeum elődje, a Darnay Múzeum, mely fennállását 1877-től számította, eredetileg a magánmúzeumok közé tartozott. Alapítója, Darnay Kálmán, a kisváros vaskereskedője, mint igazgató és mindenek egy személyben irányította az intézményt, annak államosítása után is. A Darnay Múzeum a maga idejében és helyén elég jelentős gyűjtemény volt ahhoz, hogy ne csak a szakemberek ismerjék. Történetében érdemes tanulmányozni, milyen eszközökkel közvetítette a közönségnek a tárgyi és szellemi kultúra értékeit, hogyan tette kézzelfoghatóvá a múzeumi munkát, s az alapító néptanítói szándékai hogyan érvényesültek a korlátozott lehetőségek között is.

A tárgyalt korszakban a hajdani nemesi és polgári vezető réteg, a tisztviselők, tanárok és az iparoskereskedő réteg alakították a társadalmi eseményeket és a helyi közéletet. Innen emelkedtek ki azok a jeles személyiségek, akik Sümeg felvirágoztatásán munkálkodtak, akár a kultúra vagy a gazdaság több területén is egyszerre. Az iskolát, óvodát és kórházat alapító pol-

gármesteren, Ramassetter Vincén kívül megemlíthetjük Ádám Ivánt, aki a reáliskola tanáraként a környék régészeti és történelmi emlékeinek felkutatásával és publikálásával foglalkozott, emellett közreműködött több sümegi egyesület létrehozásában (Vörös Kereszt Egylet, Lövölde Egyesület, korcsolyaegylet). Az Eitner család működtette a környék egyik jelentős ipari üzemét, a bőrgyárat, és tagjai között találunk városbíró, országgyűlési képviselőket, de nevükhöz fűződik a takarékpénztár létrehozása és irányítása, a polgári önképzőkör elnöksége is. Lukonich Gábor tiszti orvos, főorvos társadalmi tisztségei közül kiemelendő a Ramassetter-szoborbizottság elnökeként végzett tevékenysége, a Kisfaludy Kaszinó és az iskola-óvoda-gondnokság vezetése, valamint az iskolák államosításának szorgalmazása, előmozdítása.

Darnay Kálmán is a kisváros egyik jellemző figurája volt, aki kereskedő létére múzeumával, irodalmi tevékenységével, művészetpártolásával tűnt ki, s szerette volna Sümeget igazi kulturális központtá fejleszteni.

Ehhez jó alapot nyújtottak az elemi iskolán, tanonciskolán, polgári leányiskolán és a reáliskolán kívül azok a társadalmi egyesületek, melyek közművelődési célokat is szolgáltak. A Kisfaludy Kaszinó és a polgári önképzőkör rendezvényeknek adtak otthont, nyilvános könyvtáraik a városi polgárok rendelkezésére álltak. Aktív volt a Katolikus Legényegylet és az Iparos- és Kereskedőifjak Egyesülete is – utóbbinak Darnay Kálmán volt az egyik alapítója, s később megnyerte ügyének a tanárként idekerülő Szabó Dezső író is. Műkedvelő előadásai népes közönséget vonzottak.¹ A Sümegen és vidékén rendezett bálók, farsangi multságok szervezéséből sem maradhatott ki Darnay.² Gyűjteménye is helyet talált magának a fenti kulturális intézmények között, s a kisváros egyik nevezetességévé vált.

A Darnay Múzeum az alapító ifjúkori gyűjtőszenvédeléből született. Már reáliskolásként érdekelték a földből előkerülő régiségek; ehhez ösztönzést adott, hogy a környék gazdag volt lelőhelyekben, az őskortól a törökkorig. A Kisfaludy-kultusz hívévé is ekkor szegődött, a költő családi örökségként megkapott könyvtárában rendszeresen búvárokodott. A vágyott tanári pálya elérhetetlen volt számára, gyermekkorában szerzett be-

szédhibája miatt. A gráci kereskedelmi iskolai éveket és a külföldi gyógypedagógiai intézetekben töltött időt jól ki tudta használni, múzeumokat és régiségboltokat tanulmányozott, idehaza pedig folytatta a régészkedést. A csabrendeki brozkori urnatemető volt legnagyobb vállalkozása ebben az időben. Amatőr volta ellenére megbecsülést szerzett a szakmában, támogatta őt egykori tanára, Ádám Iván, s a tudományos élet képviselői: Hampel József, Rómer Flóris, Pulszky Ferenc is.³ 1887-ben vette át apjától a sümegi vasüzletet, melyet nemskára fűszerrészleggel bővített ki. Ideje és tevékenysége megoszlott a kereskedés és a régészet között, viszont maga tudta fedezni az ásatások, gyűjtések költségeit. Ugyanebben az évben összefoglalta 10 éves munkája eredményét, s előadást tartott a Régészeti Társaság ülésén. Gyűjteménye már több száz darabot tett ki, s lehetővé vált első kis múzeumának berendezése, egyelőre a szülői házban. További ásatásai a kőkortól az Árpád-korig szolgáltatott adatokat Sümeg és vidékének történetéről. Az 1890-es években a millennium jegyében a honfoglalás kori régiségeket tanulmányozta, s ásatott a kormány megbízásából is a Dunántúl néhány pontján. Gyakorlattal vált régésszé, történésszé, emellett sokat utazott a Nemzeti Múzeumba, „tanulmányi” látogatásra.

A régészeti anyag jelentős részéhez ásatások és leletbegyűjtések útján jutott. Legfontosabb feltárásai közül a somlói őstelep és a szalacsikai kelta pénzverő- és öntőműhely területe szőlőművelés alatt állt. Mindkét esetben évekig kísérte figyelemmel, mit hoznak felszínre a mezőgazdasági munkák, s ha csak tehette, a helyszínen tartózkodott. Fő „vadászterülete” Zala és Veszprém megye volt, ezen belül az őstörténetre és a népvándorlásokra specializálta magát. Az 1914-ig folytatott kutatások dokumentációja azonban sok esetben hiányos volt vagy megsemmisült, így legjobban a nyilvántartás és a publikációk tanúskodnak régészeti tevékenységének kiterjedtségéről.⁴

Értékes darabok gyűltek össze a hadtörténeti, néprajzi, iparművészeti, numizmatikai és kézirat csoportokban is. Darnay Kálmán célul tűzte ki minden, Kisfaludy Sándorral kapcsolatos dokumentum megszerzését.⁵ Gyakran tett vidéki gyűjtő körutakat, melyek során a nemesi családoknál fellelhető heverő porcelánokat ugyanúgy meg tudta szerezni, mint a régi falusi varrottasokat, hímzéseket és használati tárgyakat. A sümegi ferences rendházba is bejáratos volt, innen a helyi fazekasipar emlékeit kapta.⁶

A gyűjtemény első otthona a Darnay család háza volt, ahol Darnay Kálmán az első sarkantyútól és Kisfaludy-emlékektől kiindulva egyre gyarapította a magánmúzeumot. A szaporulat a századfordulóra nőtte ki végleg ezt a helyet, ezért Darnay 1902-ben egy nagytermet építtetett a ház toldalékaként.

Az új kiállítás összetétele tükrözte az alapító személyes érdeklődését és tevékenységét. A 16x8 m-es terem

közepét 5 nagy, minden oldalról üvegezett tárló foglalta el, melyek a régészeti korszakok egymásutánját és az eszközök fejlődését szemléltették.

1. tárló: A kőkorszak emlékei. Kőeszközök, agyagtárgyak, főként a Somlóról.
2. tárló: Bronzkor. Fegyverek és az ipar, kereskedelem emlékei, a kisapáti és a sümeg-papföldi bronzkincs-csel.
3. tárló: A múzeum „legkiválóbb” része: a csabrendeki és a somlói bronzkori lelőhelyek bemutatása, bronz- és vastárgyak vegyesen: lándzsák, zablák, csákányok, fejszék.
4. tárló: Balaton-vidéki vaskori leletek
5. tárló: Római emlékek. Edények, földművelő eszközök, mécsesek, szobrocskák, urnatemetkezés és csontvázas sír bemutatása.

A terem egyik hosszanti falánál, az ablakokkal szemben állt a 12 m hosszú, felső és alsó részes falitárló, megtöltve hadtörténelmi emlékekkel. Az anyag „osztályokba” rendezett, azaz fegyverfajták szerint töltött meg egy rekeszt. Így alkottak osztályt a honfoglalás kori lovassír-mellékletek, a sarkantyúk, kengyelek, zablák, nyílhegyek, lópatkók, harci fejszék, csatabárdok, kardok, szuronyok, lándzsák, alabárdok. Az egyes osztályokon belül a sorrend kronologikus, tehát a fegyverformák változásai figyelemmel kísérhetők voltak.

Az ablakos alatti fekvő tárlókba a numizmatikai anyag került. Az akkorra már több ezernyi magyar, római, kelta arany-, ezüst- és bronzpénz ugyancsak időrebe sorolva volt látható. Az ablakok közeire és a falüvegtárlók fölé erősített pajzs alakú tablók a fegyvergyűjtemény további darabjait hordozták.⁷ (1–2. kép)

A következő években, a gyűjtőmunka folytatásával kitűnt, hogy hosszabb távon a nagyterem nem lesz elegendő a múzeumnak. A szalacsikai feltárásnak már az első évében, 1906-ban szükségessé vált 5 új üvegtárló felállítása, annyi lelet került Sümegre. Nem is beszélve a többi szakterület értékes szerzeményeiről: szintén 1906-ban vásárolt Darnay árverésen 19. századi betyárfegyvereket, s ezek a régi pandúrfelszerelésekkel együtt bekerültek a kiállításba.⁸ 1907-ben a porcelán- és fajanszgyűjtemény a nagyterem hátsó falának 3 nagy tárlóját foglalta el. Új alapítás volt a „rokókó asszony” emléktárgyainak osztálya, mely megintcsak külön tárlókat vett igénybe.⁹ A kiállításról szóló tudósításokból nem derül ki, hogy a kéziratgyűjtemény – neves történelmi, irodalmi, művészeti személyiségektől –, és a Kisfaludy-hagyaték még a nagyteremben kapott-e helyet vagy az irodában. (3. kép)

Nincs említés a több mint 50 darabot számláló festmény- és rajzgyűjteményről sem.

A nagyterem 1908-ra gyakorlatilag megtelt. Az elkövetkezendő idők beszerzéseinek érdekében szükségessé vált új helyet keresni a múzeumnak. Kérdéssé vált az is, vajon a 10 000 darabos kiállítás fenntartását, kezelé-

sét, védelmét és gyarapítását el tudja-e látni egyedül, saját anyagi forrásaira támaszkodva Darnay. Ő maga tett lépéseket az állami segítség és a szakfelügyelet bevonására, mintegy előkészítve az államosítást.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelő-sége 1897-es megalakulása óta egyik legfontosabb

feladatának tekintette, hogy az országban szétszóró kisebb-nagyobb magángyűjteményeket, a múzeumi egyletek kiállításait összefogja, egységes irányítás alá vonja, s elősegítse további működésüket, állami segítyek útján is. Az állami felügyelet túnt legalkalmasabbnak a múzeum „örök időkig való” fennmaradása szempontjából. Az államosítási szerződést 1909-ben kötötték meg, a gyűjtemény felvette az Állami Darnay Múzeum nevet, kinevezett igazgatója pedig Darnay Kálmán lett.

A múzeum elhelyezése is megoldódott. 1908-ban Darnay eladta házát a vaskereskedéssel együtt, s Sümeg főterén vásárolt emeletes saroképületet, melyhez anyagiakban már az állam is hozzájárult. (4. kép) Az egy évig tartó belső átépítéssel, a vízvezeték, világítási és fűtési rendszer kialakításával megteremtődtek a feltételek egy magasabb szintű múzeum berendezéséhez.¹⁰

Darnay a kiállítandó anyag számbavételekor 10 teremben tartotta kényelmesen elhelyezhetőnek a múzeumot, a jó áttekinthetést szem előtt tartva. Az új épület vételekor még ennek megfelelően tervezett:

- 1–2. 2 terem kapna az őskori osztály, az egyikben csak Somogy megyei régiségekkel.
3. Római terem: pannóniai emlékek, régi pénzek gyűjteménye.
4. Rákóczi-terem: magyar hadtörténeti emlékek, harci felszerelések a honfoglalástól 1848/49-ig.
5. Kisfaludy-terem: a költő irodalmi hagyatéka, emléktárgyai, több mint 5000 darabos kézirat- és okmánygyűjtemény.
6. Középkori terem: középkori emlékek, templomi felszerelések, egyházi kegyeszek, ötvösmélekek, csulák, kályhafiók-gyűjtemény.
7. Régi hímzés- és porcelángyűjtemény terme: benne többek között a rokokó asszony tárlója.
8. Ipari terem: céhládák, céhkorsók, régi iparágak számai, termékei.
9. Néprajzi terem: Sümeg és vidékének néprajzi emlékei, a megyei közigazgatás történetéből a 19. századi betyár- és pandúrfegyverek, -felszerelések.
10. Paleontológiai gyűjtemény terme: az őstenger állatvilága kőületekben, a diluviális kor állatóriásainak csontmaradványai.¹¹

Az elrendezés tematikus tagolásával már tükrözi az addig gyűjtött anyag sokféleségét és rendszerezését, ilyen formában azonban mégsem valósulhatott meg. A 10 terem helyett ötöt tudtak kialakítani, s nem maradt kihasználatlanul az előcsarnok és a lépcsőház sem. A régészeti osztályok 3 helyett 1 terembe szorultak, egyben mutatva be az életmódot és az eszközhasználat fejlődé-

sét a kőkortól a népvándorlaskorig. A hadtörténeti gyűjtemény, a Kisfaludy- és kéziratgyűjtemény, valamint a néprajzi gyűjtemény az eredeti elképzelésnek megfelelően egy-egy terem kapott. Az iparművészeti terem, ötödikként, a középkori osztályt egyesítette a hímzés- és porcelángyűjteménnyel. A paleontológiai osztály tárlóját az előcsarnokba helyezték, a céhemlékek pedig megoszlottak a lépcsőház és a néprajzi terem között. A kiállítással szomszédos Darnay-lakáson külön engedéllyel lehetett megtekinteni a magántulajdonban levő képgyűjteményt, a régi bútorokat és a szenteltvíztartógyűjteményt. A szakkönyvtár az igazgatói irodába jutott.¹²

A múzeumról megjelent részletes beszámolók, cikkek alapján ki lehet emelni néhány jellegzetességet. A könnyen áttekinthetőség nagyban köszönhető az összetartozó tárgyak alkotta együtteseknek és az egy tárgy típusai-ból összeállított sorozatoknak. A hadtörténeti terem 14–18 fali tablója mind ilyen sorozatokat vonultatott fel fegyverekből, de a régészeti és néprajzi osztályok anyaga is kitesz néhányat. Ami a tárgyegetteseket illeti, összeválogatásuknál más-más szempontokat vett alapul Darnay (előhely, esemény, személy, korstílus). Egy-egy nagy tárlóba akár több száz darabot is elhelyezett, ha mindent fontosnak tartott az összkép szempontjából. Szalacsikáról csak a jó darabokat állította ki, a kisebb fontosságúak ládákból voltak elraktározva. Helyszükével küzdött a hadtörténeti teremben, noha itt a falfelület sem maradt kihasználatlanul. Itt állított fel viszont egy gyűjtőszekrényt, ahová a frissen bekerült tárgyakat helyezte, besorolásuk előtt. Ám mivel 2/3-ad részét kardok foglalták el, tulajdonképpen már az állandó kiállítás részévé vált, a hiányzó kardsorozat bemutatva. A gazdag kézirat- és okmánygyűjteménynek is ideiglenes jelleggel talált helyet a Kisfaludy-teremben, míg aztán ott nem maradt végleg. Pedig a maga több ezer tételével első helyen állt a vidéki múzeumok hasonló gyűjteményeinek sorában, s ez az osztály országos gyűjtőkörű volt. Ellenben a tárgyi anyag szűkebben értelmezve Sümeg környékét, tágabban a Közép-Dunántúlt képviselte.¹³

A korabeli múzeumok állandó kiállításairól a Múzeumi és Könyvtári Értesítő mint szakfolyóirat rendszeresen híreket, időnként részletes ismertetéseket közölt. Ezekből kiderül, hogy a Darnay Múzeum állta az összehasonlítást, mind a gyűjtemények, mind az elrendezés tekintetében. A felmerülő problémák is azonosak voltak. Az ekkoriban már több évtizede működő múzeumi társulatok sokrétű – nemcsak helytörténeti, hanem egzotikus, külföldi darabokat is felvonultató – anyaga önálló épületet igényelt. A rendelkezésre álló termek, szobák gyorsan megteltek, még épp az áttekinthetőség határain belül maradván. Már nemcsak a különlegesség, a látványosság számított a bemutatásban, hanem az egyszerű, hétköznapi, az adott város, vidék múltját mégis jól jel-

lemző tárgyak, tárgye gyűjtések jelenléte is. A temesvári múzeumot ismertető szerző ezenfelül felveti egy-egy külön speciális gyűjtőkör megteremtését minden nagyobb helyen, s példaként többek között a szombathelyi római kori gyűjteményt, a pécsi keresztény-középkori művészeti és régészeti gyűjteményt, a bártfai múzeum középkori városi életet bemutató gyűjteményét és az aradi 1848/49-es ereklyegyűjteményt hozza fel.¹⁴

A szemléltetés eszközeiben nem találhatók nagy különbségek. Tárgysorozatokat szívesen állítottak össze, a helyi adottságokhoz alkalmazkodva. Néhány. Sümegen nem szereplő megjelenítési módszerről is olvashatunk. A temesvári Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum őskori részlegében az edénykészítés és a bronzöntés technikáját külön egységben szemléltették nyersanyag, félkész és kész termékek, szerszámok elhelyezésével. A törökkori emlékeket egykorú térképek, arcképek, csataképek és a Temesvárról nagy számban készült város-, illetve várbrázolások egészítették ki.¹⁵ A besztercebányai múzeumban két 18. századi városias hatású enteriört rendeztek be rokokó faragványos bútorokkal, eredeti vásznakkal, a falat díszítő olajfestményekkel.¹⁶ Az enteriőr önálló helyiséget is elfoglalhatott, ahogyan a budapesti Erzsébet királyné-emlékkiállításon látható volt. Itt a két teremből egyet a királyné írószobájaként mutattak be, a használatnak megfelelően bútorozva, a másik teremben pedig üveges szekrényekben sorakoztak az emléktárgyak.¹⁷

A gyűjtemény rangját jelzi, hogy több nagy kiállítás képviseltette magát sikerrel. 1896-ban a millenniumi hadtörténeti tárlaton 130 tárggyal volt jelen, a népvándorlaskortól a szabadságharcig. A fegyverekből összeállított sorozatokat lószerszámok is kiegészítették. Különlegességnek számított egy 16. századi török kanár és egy 1849-es tábori áldoztató.¹⁸

Fontos szerep jutott a múzeumnak az 1902. júliustól szeptemberig nyitva tartó kassai Rákóczi-kiállításon, melynek egyik alelnökéül Darnay Kálmánt jelölték. A beszámoló szerint külön vasúti kocsira, 18 ládára volt szükség a szállításhoz. Kassán külön Darnay-termet rendeztek be, ahol a hadtörténeti osztály javát láthatta a közönség. Az egyedi darabok közül kiemelkedett többek között Apafi Mihály díszfegyverzete, Zrínyi Miklós lőportartója, a francia Bercsényi-ezred díszkardja és két török üstdob. A keleti ízlésű puskákon, pisztolyokon, 17. századi védőfegyvereken kívül a népművészeti és egyéb használati tárgyak is kisebb gyűjteményeket alkottak (lakatok, tűzverőacélok, pipák, gyűrűk, templomi felszerelések). Nem maradtak ki a kéziratok; Darnay egyik célja volt, hogy minél több eredeti dokumentumot szerezzen magyar hadvezérektől, uralkodóktól, erdélyi fejedelmektől.¹⁹

A nemzetközi elismerés sem váratott magára sokáig. A Párizsban rendezett nemzetközi kiállításon, 1900-ban, a történelmi csoportban keltett feltűnést a hadtörténeti

gyűjtemény. A több száz tárgy, mely a történelmi csarnok falát díszítette, ezúttal a magyar huszárság múltját mutatta be, többek között a harcifejszék, hadicsákányok és buzogányok bőséges sorozatával. A zsúri a múzeumot díszoklevéllel tüntette ki szerepléséért.²⁰

1909-ben Darnay Kálmán mint igazgató állami alkalmazott lett, fentről kapta fizetését és a múzeum fejlesztésére szolgáló segílyt, megszabott összegben. Erre az időre magánvagyonát szinte már csak a családi ingatlanok képviselték, anyagi helyzete az I. világháború és az azt követő pénzügyi válságok folytán tovább romlott.²¹ A gyűjtemény korábbi mértékű bővítése lehetetlenné vált, a korlátozott befogadóképesség miatt is. A tárlók, mint láttuk, már a berendezéskor megteltek, a továbbiakban csak átcsoportosításra és 1–2 új szekrény beállítására nyílt mód. A néprajzi és hadtörténeti osztály új beszerzései – mángorlógyűjtemény, Sümeg vidéki hímzések, varrottások, 1848/49-es relikviák – számára még akadt férőhely, ám a 20–30-as években a kiállításban kevés változás történt.²²

Mindeközben végig „egyszemélyes” intézményként működött a Darnay Múzeum – múzeumi szolgára csak néhány évig tellett –, s hátrányba került a megyei vagy városi fenntartású, szélesebb körű összefogással létrehozott múzeumokkal szemben. A szomszédos Veszprém-vármegyei Múzeumban az 1920-as évek közepére újjarendezték az állandó kiállítást, immár a „tanító múzeumi” elvek szellemében. Rendszeresen alkalmaztak

tárgyakat jelölő elnevezéseket, hosszabb-rövidebb leírásokat, összehasonlító táblák, szemléltető képek és térképvázlatok felhasználásával. Bár ezek a módszerek korábban is ismertek voltak – lásd a temesvári és besztercebányai példákat –, az új elvek szerint a gyűjteményekből elkülönítették a szaktanulmányozásra való, raktári kezelésű anyagot, hangsúlyozva ezzel a múzeumok tudományos forrásfeltáró szerepét.²³ Eközben a gyűjtések is haladtak, bár a szűk férőhelyekkel mindenhol meg kellett küzdeni.

A sümegi intézmény számára is adódtak azért olyan lehetőségek, feladatok, melyek Darnay muzeológusi munkájának új teret adtak. A város és a gyűjtemény megismertetése mellett a helyi művészeti élet fellendítése volt a célja: szívén viselte a magyar kultúra valódi értékeinek elterjesztését – ennek szellemében kezdett időszaki kiállításokat szervezni. Első ízben 1913-ban mutatta be a jeles akvarellista, Bakoss Tibor műveit. A pályafutását Sümegen kezdő művész képeit a múzeum felülvilágító termében tették közszemlére. Az akció sikeresnek bizonyult; az öt héten át nyitva tartó kiállítást több mint 500-an látták, s a bemutatott 40 festményből 16 kelt el.²⁴

Darnay célja ezzel a városi és városkörnyéki művelt közönség számára a képek beszerzésére, vásárlására való alkalom biztosítása volt. Tervei között a képző- és iparművészeti tárlatok rendszeressé tétele szerepelt, tá-

volabba tekintve önálló művésztelep, művészeti iskola létrehozásán munkálkodott. 1925-ben Rudnay Gyula, 1929-ben Csók István festőiskolái töltötték egy-egy nyári szezont Sümegen, s noha az újonnan felépült villasorban jelöltek ki helyet a kolónia számára, a „sümei Barbizon” kellő támogatás híján végül nem valósult meg.²⁵ Számos ajándékot köszönhetett viszont a múzeum az itt vendégeskedő művészeknek. Zichy Mihálytól a kubista alkotókig jónéhány festmény került be, s egy egész albumot megtöltött a neves magyar festők mintegy 200. emlékül szánt rajza.²⁶

A múzeum hamar közismert lett a közvetlen és a tágabb környéken, a hozzá tartozó kereskedés révén. Az üzlet afféle „információs központtá” vált, mely szerencsés módon segítette a múzeum gyarapodását. Darnay itt kezdte terjeszteni saját maga által írt és szerkesztett ingyenes kiadványait: 1899-től a „Házibarát” című közhasznú értesítőt. 1905-től a Sümei Darnay Múzeum Ingyen Naptárát. A Házibarát – eredetileg a vas- és fűszerkereskedés reklámja – 3000 példányban jelent meg, sok hirdetéssel, irodalmi tárcával, folytatásos regénnyel, 8 oldalon. Az üzlet árui mellett írója nemsokára saját gyűjtőtevékenységét is közhírré tette: felhívással fordult a lakossághoz; akinek régi eszközök, szerszámok, földmunkából előkerült tárgyak vannak birtokában, hozza be múzeumába. Feltűntek a lapokon a múzeumi hírek; egyszerű, közérthető stílusban írt ismertetések a meglévő gyűjteményekről, az évente beérkező szaporulatról és az adományozókról.²⁷ (5–6. kép) Hírverése eredményes volt: a havonta megjelenő füzet példányszámát hamarosan emelni kellett. Darnay mindezt saját anyagi forrásaiból fedezte. A leletekkel jelentkező ügyfelek sohasem távoztak üres kézzel: készpénzt, vagy ami még kedvezőbb, új szerszámot, árucikket (pl. kaszavaszt) kaptak jutalmul.²⁸

A kiadvány 1909-ig jelent meg, az utolsó években ritkábban, ekkor már párhuzamosan az Ingyen Naptárral. Utóbbit is az üzletben lehetett beszerezni, de csak látszatra ingyen. A Házibarát előzetes ismertetéseket közölt tartalmából, egyben tájékoztatta az olvasót: vásárlással naptár-utalványhoz, ezt beváltva pedig magához a naptárhoz lehet jutni, de aki régiséggel gyarapítja a múzeumot, azonnal megkapja.²⁹ Darnay Kálmán tehát kereskedőként is jól vizsgázott, amikor a múzeum ügyét propagálva szerzett vásárlókat, olvasmányos kalendáriumával pedig népművelő feladatot teljesített.

Az Ingyen Naptár példányszáma az 1905-ös 4000-ról tíz év alatt 10 000-re nőtt, s jócskán túljutott Sümei határain. A 70–100 oldalas kiadvány a hagyományos kalendáriumi rovatokon kívül évente közölte a múzeum életében történt eseményeket. A gyűjteményt és kultúr-történeti háttérét próbálták közelebb hozni az olvasóközönséghez „Péter koma” tárlatvezetései. (7. kép) Ugyanezt a célt szolgálták Darnay elbeszélései, versei Sümei váráról, a Kisfaludy családról, Deák Ferencről, Festetics

Györgyről, a betyárvilágról. (8. kép) Az 1914-ig megjelenő Ingyen Naptár bőven tartalmazott hirdetéseket, reklámokat, de az adományozók és az évenkénti szaporulat Házibarát-beli részletes felsorolása is folytatódott. Szinte minden bekerülő darabról megemlékezett a szerző, s ahol lehetett, meghatározta korukat, anyagukat, tartalmukat, származásukat. Fényképek és rajzok tették látványosabbá a múzeumi évkönyvnek is beillő Ingyen Naptárakat, részben a gyűjteményekhez, részben a kalendáriumi ismeretterjesztő írásokhoz kapcsolódóan. (9. kép)

Sümei tágabb környékének sajtójából a Balatonvidéket kell kiemelni, mely 3 éven át ugyanígy folyamatosan ismertette a gyarapodást, a múzeumnak fenntartott rovatban. A felsorolások közepette magától adódott, hogy egy-egy különlegességről több szó essen – történetéről az olvasó információkat kapjon –, mint amennyi a legszűkebb kategóriába befér. Kiemelve ezeket, vázlatos képet kapunk az ebben az időben (1901–1903) bekerült és Darnay legjobb tudása szerint meghatározott fontosabb darabokról.³⁰ (1. sz. melléklet)

A szerző ezenkívül külön mutatta be – „Tárgyleírás” címszóval, a lap 1901-es számaiban – a legérdekesebb tárgyakat, tárgyezüsteket. A meglévő gyűjteményekben tallózva a forma, anyag és használat történeti változásait rajzolta meg (nyílhegyek, sarkantyúk, urnák, kőeszközök), más esetekben részletes leírást adott.³¹ (2. sz. melléklet)

Tudományos publikációkat régészeti tárgykörben írt Darnay Kálmán, az 1882-től 1913-ig terjedő időszakban. Kutatásait 3 könyvben foglalta össze: a „Sümei vidékének őskora” 1899-ben, a „Magyarország őskora” egy évvel később, a „Somogy vármegye őskora” 1913-ban jelent meg.

A többi gyűjteményi osztály bemutatásában a korabeli hírlapok kaptak jelentős szerepet. A századfordulón, amikor a lapkiadás egyre változatosabb és számbelileg is nagy növekedést hozó ágazattá vált, mind többen szerezhettek ismereteket, információkat a kialakuló tömegtájékoztatás révén. A történeti és régészeti szakközlemények olvasmányossá tétele Darnay egyik érdeme volt. A „Tapolcza és Vidéke” újságban például 1901-ben környékbeli lelőhelyekről származó népvándorlás kori sírleletekről írt, felkeltve a figyelmet az ékszeres: az áttört, díszes függők és az agyag-, üveg-, borostyángyöngyök iránt.³² Kisfaludy Sándor levelezéséből már korábban is publikált addig ismeretlen részleteket, s a Vasárnapi Újság egyik 1905-ös számában újabb levelet adott közre, de ezt kiegészítette néhány, a témába vágó írással, így a Szegedy Róza sírjának felbontásakor talált ruhadarabok ismertetésével, a költő életrajzából vett részletekkel, a házaspár sümei síremlékének történetével, a múzeum leírásával és két anekdotával.³³

Más cikkek nagyobb áttekintést adtak a múzeum anyagáról, így a Magyar Salon 1891-ben a Kisfaludy-

gyűjteményből és a neves személyiségekhez kapcsolódó emléktárgyak osztályából adott válogatást. Deák Ferenc, Kossuth Lajos és gróf Wesselényi Miklós ereklyéi együtt még inkább figyelemfelkeltőek voltak.³⁴ Az 1900-as „Egyetértés”-beli beszámoló a kézirat- és régi könyvgyűjtemény különlegességeit sorolta fel. Ezúttal Zrínyi Miklós, Thököly Imre egy-egy levelét és II. József jegyzetét emelte ki. Az irodalmi-művészeti anyag változatoságát 18. századi búcsúztatókon és halotti verseken kívül Kazinczy Ferenc, Barcsay Ábrahám, Petőfi Sándor, Bajza József, Vachot Sándor, Tompa Mihály, Arany János és Blaha Lujza levelein, feljegyzésein mutatta be.³⁵

A „Társaság” 1916-os múzeumi „visszaemlékezésének” idején már a berendezett nagy, többtermes kiállítást vette alapul Darnay. Az iparművészeti teremből 3 műtárgyat választott ki, a Kisfaludy-teremben pedig a kéziratár darabjaiból válogatott. A 16 év előtti lista jócskán kibővült, a már említett teljességre törekvés jegyében, s a mintegy 30 nagy név mellett nem mulasztotta el egy-két mondatban leírni a nevezetes dokumentumok tartalmát sem.³⁶

A múzeum egészének bemutatásával az olvasók még teljesebb képet alkothattak maguknak az ott folyó gyűjtőmunkáról és az anyag rendszerezéséről. A Vasárnapi Újság említett összeállításában, 1905-ben még a kereskedés melletti nagytermi kiállításról esett szó. A beszámoló sorra vette a tárlókat, de hosszabban időzött a régészetnél: a kőkorról, bronzkorról, a csabrendeki és somlói sírmellékletekről szólva megemlékezett a különleges szerzeményekről is.³⁷ Eötvös Károly a Pesti Hírlap hasábjain 1907-ben adott hasonlóan részletes ismertetést, s ő is a „történelem előtti” kort, továbbá a népvándorláskort és a középkort emelte ki mint a múzeum erősségét.³⁸

Az új kiállítóhelyről 1910-ben ír Darnay mellett, hogy a valóságnak megfelelően sorolta fel gyűjteményeit, az őskori terem és a magyar hadtörténeti terem tárgyait tudta legjobban szemléltetni. A látottak alapján, a Sümeg vidéki ásatások eredményeként, bemutatta az elmúlt korok anyagi kultúráját, foglalkozásait, eszközhasználatát – beleértve a frissen kutatott szalacsikai pénzverő műhely felszerelésének jellemzését. Mindezt életképszerűen, a jelenkor embere számára érzékletesen foglalta össze, s ezzel a kiállítást a leírás útján is látványossá tette.³⁹

Az első látogatási adatok az 1900-as évekből ismertek. A gyűjtemény a régi helyén, a vaskereskedés melletti nagyteremben már meghatározott nyitvatartási időben fogadta a vendégeket: szerda délután 14–20 óráig és vasárnap délelőtt 8–12 óráig. Vidékieknek bármikor rendelkezésre állt, kivéve vasárnap délután. Az 1902. júliusi megnyitást követően, az első hónapban 2000-nél többen keresték fel.⁴⁰ Az Ingyen Naptár azután évről évre közölte a látogatási statisztikát, az iskolai

csoportokat és a neves személyiségeket külön is felsorolva. Az állami múzeumba a hét 3 napján; szerdán, csütörtökön és vasárnap díjtalan volt a belépés, szombaton 30 fillér. Az idegenek előzetes bejelentéssel bármikor jöhettek. Tudósok, szakemberek: régészek, történészek, levéltárosok minden évben érdeklődtek a legújabb szerzemények iránt, s kutatómunkára is alkalmuk nyílt. Darnay személyes jó kapcsolatai révén sok művész, politikus, közéleti személyiség fordult meg a múzeumban. A látogatók zömét mégis a helybeliek és a vidékiek adták. 1906-ban a több mint 8000 vendégből 6000-en a sümegi búcsúk és vásárok idején jöttek. A földművesek Zala, Veszprém, Vas és Somogy megyéből sokszor magukkal hozták a náluk heverő régiségeket. 1907-ben a szintén 8000 körüli vendéglétszámból ők megint jelentős arányban részesültek. A következő években „több ezernyi” látogatóról kapunk rendszeresen hírt, akik között növekvő számban vannak jelen a balatoni fürdőző- és turistacsoportok. A vendégeket maga az igazgató kalauzolta, és magyarázatok kíséretében mutatta be gyűjteményeit. Felfedezték a művelődési lehetőséget az iskolák: az ország távolabbi részeiből is vezettek ide tanulmányi kirándulásokat; minden évben szép számú gimnáziumi, reáliskolai, polgári és elemi iskolai csoport tekintette meg a kiállítást, mint a Balaton-környék egyik fő nevezetességét.⁴¹ Az 1920–30-as évekből csak szórványos információk szólnak a látogatottságról: 1933-ban több mint 8500 fő, 1934-ben 10 800 fő nézte meg a múzeumot, az immár állandósított ingyenes belépési lehetőséggel élve.⁴² (10. kép)

A veszprémi múzeum párhuzamos adatait is érdemes megemlíteni. 1900–1910 körül évente 1700–3500 látogatót jegyeztek fel, valószínűleg a csoportok nélkül. Az érdeklődés itt is az 1920-as évektől élénkült meg, amikor a múzeum önálló palotát kapott. A látogatók száma 1928-ban túllépte a 10 000-et, 1932-ben 13 000-re növekedett. Az élőszavas kalauzolás nemcsak a múzeumra, hanem a városra is kiterjedt.⁴³ Az összehasonlításban a Darnay Múzeum a későbbiekben is megállta a helyét, s ez nagyban köszönhető a sajtóban megjelent tudósításoknak, ismertetéseknek és az irodalmi műveknek, melyek fenntartották az érdeklődést az intézmény iránt.

Az I. világháború után az ásatások abbamaradásával Darnay irodalmi tevékenysége nagyobb hangsúlyt kapott. Régészi, kultúrtörténeti munkájának eredményeit szépirodalmi köntösbe bújtatva ismertette meg a közönséggel. Új műfajt teremtett: az őstörténeti tárgyú kalandregényt. Az 1913-ban megjelent „Gisimár” a somlói vidéki ősemberről, az 1921-es „Tagisir” a szalacsikai telep életéről szól. Az 1920-as évek könyveit szintén gyűjtőmunkája és bűvárkodása eredményeiből állította össze. A köznéphez szóló, ízes nyelvezetű, regényes elemekkel tarkított művek nem tartoztak a korabeli irodalom élvonalába, de művelődés- és társadalomtörténeti korfestésük miatt elismerést érdemelnek. A Kisfaludy

és korát feldolgozó „Testőrszerelmek”, „Elkészt csók”, „Kaszinózó táblabírák” mellett a szerző a Balaton-környéki várak múltjának emlékeit is összegezte. A „Bujdosó gyöngysor” regéi és a kiadatlan „Dunántúli várak és várkastélyok” témájukban egyúttal muzeológusi érdekltségének határait is jelzik. Igazán otthon persze Sümegen volt; a látnivalókat és a történelmi nevezetéseket népszerűsítő „Tájékoztató” füzetet 1928-ban írta, az útikönyv-formátumú Sümegi Kalauzt 1930-ban.⁴⁴ Utolsó publikációja is a helységhez kapcsolódik: 1942-ben tette közzé a sümegi temető történetét.

A helyi újságok továbbra is követték a múzeummal kapcsolatos eseményeket. A kiállítási beszámolók helyett Darnay Kálmán könyvei jelentették az egyik témát. A „Balaton” folyóirat hosszabb-rövidebb ismertetések között várható megjelenésükről, tartalmukról, a „Testőrszerelmek” pedig több ízben is külön reklámot kapott. A Pantheon Irodalmi Intézet Rt. által támogatott kötetre ennél a lapnál lehetett előfizetni kedvezményes áron, s az olvasó választhatott a díszes vászonkötéses, a fűzött és a dedikált kiadások között.⁴⁵

A múzeum és igazgatója munkájának hivatalos elismerése is nyilvánosságra jutott így. Az 1922-es kormányfőtanácsosi címmel történő kitüntetés után 1927-ben a gyűjtemény 50 éves jubileuma adott alkalmat a méltatásra a Sümegi Újságban és a Balatonban.⁴⁶ Az ünnepség és a díszpolgárrá avatás bizonyította, hogy Darnay szűkebb pátriája büszke a híressé vált intézményre, noha nagyobb férőhelyet már nem tudott neki biztosítani, s ezzel az elköltözés kérdése került újra és újra napirendre.

A Darnay Múzeum régészeti, hadtörténelmi, néprajzi és iparművészeti osztályai 1937-ben a keszthelyi Balatoni Múzeum új épületében kaptak otthont, amivel a több évtizedig tartó vita a múzeum jobb elhelyezéséről, méltó körülmények közé kerüléséről lezárult. Darnay Kálmán ebben az időben már elmúlt 70 éves, költözésre nem vállalkozott. A Sümegen maradó részleg kialakítására már korábban megvoltak az elképzelései, a püspök-

ség tulajdonában levő Kisfaludy-házhoz kapcsolódóan. A szülőházba tervezte a költő könyvtárának, kéziratának, műveinek, képmásainak, személyes tárgyainak elhelyezését, továbbá az iparművészeti gyűjteményt, benne egyházművészeti emlékekkel, a fazekasipar, porcelán- és fajanszgyártás bemutatásával. Harmadikként a képzőművészeti gyűjtemény kapott volna itt helyet, melynek gyarapításához a már említett festőiskolák is hozzájárultak.⁴⁷

Az új sümegi kiállítás 1938 tavaszán nyílt meg, igaz, nem a Kisfaludy-házban, hanem a régi múzeumépületben. Kevesebb hely lévén, csak a Kisfaludy-emlékek és a kéziratár értékes darabjai voltak láthatóak. A két teremben rendezett kiállítást a balatoni és bakonyi várak 16–17. századi rézmetszetei egészítették ki.⁴⁸ Darnay mint a gyűjtemény vezetője most ezt népszerűsítette újságcikkeiben és személyesen, a látogatókat kalauzolva. Az újságok, melyek a Darnay Múzeum fontosabb eseményeiről és Darnay Kálmán könyveiről hírt adtak, az új Kisfaludy Múzeumról sem feledkeztek el.⁴⁹ Az intézmény továbbra is vonzotta az érdeklődőket, s a Keszthelyről és Badacsonyból Sümegre indított „filléres” vonat utazási kedvezményt nyújtott a város nevezetességeit, köztük a múzeumot megtekintő turisták számára.⁵⁰

Darnay Kálmán szülőföldjének régészeti és művelődéstörténelmi örökségéből alkotta meg életművét. Ezen örökségnek a látogató és olvasó közönség felé való közvetítése különböző formákban mind a múzeumhoz kapcsolódott. A kisvárosi muzeológus lehetőségeit szerencsés módon egészítették ki képességei, elszántsága és lelkesedése. A gyűjtések és a felvirágoztatás csakúgy, mint a népszerűsítés, rajta múlt, s sajnálatos, hogy a múzeumokat összevonó kultúrpolitika intézkedései és a II. világháborús pusztulás a visszajukra fordították Darnay tevékenységét. Kevés kézzelfogható emlék maradt az utókorra, de a múzeumot ismertté és elismertté tevő publikációs formák hozzásegítenek minket egy teljesebb kép felvázolásához.

Jegyzetek:

¹ Darnay 1994–95. 28. – Szabó 1996. 894–895., 898.

² Darnay 1994–95. 49–50.

³ Darnay 1989. 9.

⁴ Müller 1995. 22–27.

⁵ Németh 1964. 11.

⁶ Ingyen Naptár 1907. 3.; 1908. 44., 46., 53.; 1910. 24.

⁷ Balatonvidék 1902/ 32. 3.

⁸ Ingyen Naptár 1907. 5., 55–56.

⁹ Ingyen Naptár 1908. 43–44.

¹⁰ Németh 1995. 16.

¹¹ Ingyen Naptár 1908. 40–41.

¹² Németh 1995. 16–17.

¹³ Mihalik 1912. 124–151.

¹⁴ Berkeszi 1908. 208.

¹⁵ Berkeszi 1908. 204–205.

¹⁶ Divald 1909. 214–215.

¹⁷ Szalay 1908. 1–8.

¹⁸ Szendrei 1896. 56., 58., 60., 62., 67., 69–71., 114–116.,

- 120., 123., 130–134., 138., 146., 152., 154., 158., 161., 185., 187., 194., 202–203., 214–215., 217–218., 270–273., 304., 384., 514., 565., 598., 610., 619., 727–729., 733., 759., 808., 842., 852., 879.
- ¹⁹ Balatonvidék 1903/ 26. 6.
- ²⁰ Balatonvidék 1901/ 24. 5.; 1903/ 17. 5.
- ²¹ Németh 1995. 18.
- ²² Darnay 1930. 20–39.
- ²³ Veszprémvármegyei Múzeum 1926. 5.
- ²⁴ Ingyen Naptár 1914. 20–21.
- ²⁵ Darnay 1994–95. 191–192., 233.
- ²⁶ Zalai Közlöny 1934/ 73. 8.
- ²⁷ Darnay 1994–95. 60–62.
- ²⁸ Pesti Hírlap 1907/ 245. 3.
- ²⁹ Házibarát 1907/ 3. 4.
- ³⁰ Balatonvidék 1901/ 20. 4.; 21. 4.; 27. 4.; 29. 4.; 35. 5.; 39. 4–5.; 1902/ 32. 3.
– Ingyen Naptár 1907. 4–5., 53–56.; 1908. 42–44., 50.; 1910. 21.; 1911. 26–30.; 1912. 32.; 1913. 22., 25.
- ³¹ Balatonvidék 1901/ 19. 4–5.; 20. 4.; 21. 3–4.; 22. 3.; 23. 4.; 24. 4.; 25. 4.; 26. 3.; 27. 4.; 31. 4.; 32. 4–5.; 33. 4–5.; 35. 5.; 36. 4.; 38. 5.; 40. 4.; 42. 3.; 44. 4.; 50. 5.
- ³² Tapolcza és Vidéke 1901/ 20. 1–2.
- ³³ Magyarország és a Nagyvilág 1880. 538., 602. – Vasárnapi Újság 1905. 343–348.
- ³⁴ Magyar Salon 1891. 242–256.
- ³⁵ Egyetértés 1900/ 272. 1–2.
- ³⁶ Irodalmárok: Csokonai Vitéz Mihály, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor, Kisfaludy Károly, Katona József, Fáy András, Petőfi Sándor, Arany János, Sárosy Gyula, Bajza József, Vachot Sándor.
- Uralkodók, politikusok: Mátyás király, Izabella királyné, Lorántffy Zsuzsanna, Széchy Mária, Thököly Imre, Savoyai Jenő, Teleki Mihály, II. Rákóczi Ferenc, I. Lipót, Eleonóra császárné, Mária Terézia, II. József, V. Ferdinánd, Festetics György, Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Görgey Artúr. Társaság 1916. 468–470.
- ³⁷ Vasárnapi Újság 1905. 347–348.
- ³⁸ Pesti Hírlap 1907/ 245. 1–3.
- ³⁹ Zalamegyei Almanach 1910. 72–81.
- ⁴⁰ Balatonvidék 1902/ 32. 3.
- ⁴¹ Ingyen Naptár 1907. 7., 10.; 1908. 41–42.; 1909. 16.; 1910. 17–19.; 1911. 19–21.; 1912. 29–31.; 1913. 20–22.; 1914. 21–22.
- ⁴² Darnay 1994–95. 240. – Balaton 1935. 7.
- ⁴³ Veszprémvármegyei Múzeum 1908. 12.; 1909. 22.; 1910. 21.; 1911. 25.; 1912. 40.; 1913. 34.; 1914. 28.; 1915. 22.; 1927. 16.; 1928. 10.; 1929. 13–14.; 1931. 17–19.; 1932. 19–20.
- ⁴⁴ Darnay 1994–95. 222.
- ⁴⁵ Balaton 1913. 161.; 1914. 129.; 1926. 28., 30., 105.; 1928. 84.; 1929. 76.
- ⁴⁶ Balaton 1922. 51.; 1927. 66. – Sümegi Újság 1927/ 22. 1.
- ⁴⁷ Észak-Zala 1922/ 11. 1–2.
- ⁴⁸ Balaton 1938.a
- ⁴⁹ Balaton 1938.b – Balatoni Kurír 1938/ 16. 2. – Zalamegyei Újság 1941/ 291. 2.
- ⁵⁰ Darnay 1994–95. 248.

Irodalom:

- Balaton 1913. Gismár. Balaton, VI. évf. (1913) 161.
- Balaton 1914. Somogyvármegye őskora. Balaton, VII. évf. (1914) 129.
- Balaton 1922. „A Balaton körül” rovat. Balaton, XV. évf. (1922) 51.
- Balaton 1926. Darnay Kálmán: Testőrszerelmek. Balaton, XIX. évf. (1926) 28., 105.
- A Pantheon Irodalmi Intézet Rt. hirdetése a Balatoni Szövetség tagjaihoz. Balaton, XIX. évf. (1926) 30.
- Balaton 1927. Darnay Kálmán. Balaton, XX. évf. (1927) 66–67.
- Balaton 1928. Bujdosó gyöngysor. Balaton, XXI. évf. (1928) 84.
- Balaton 1929. Kaszinózó táblabírák. Balaton, XXII. évf. (1929) 76.
- Balaton 1935. „A Balaton körül” rovat. Balaton, XXVIII. évf. (1935) 7.
- Balaton 1938.a Darnay Kálmán: Múzeumi emlékezések. Balaton, XXXI. évf. (1938) 28–29.
- Balaton 1938.b Megnyilott a Kisfaludy-Múzeum. Balaton, XXXI. évf. (1938) 31.
- Balatoni Kurír 1938. Megnyilott a Kisfaludy-Múzeum. Balatoni Kurír, VI. évf. (1938) 16. sz. 2.
- Balatonvidék 1901. Darnay Múzeum. Balatonvidék, V. évf. (1901) 19. sz. 4–5.; 20. sz. 4.; 21. sz. 3–4.; 22. sz. 3.; 23. sz. 4.; 24. sz. 4–5.
- Darnay Múzeum Sümegen. Balatonvidék, V. évf. (1901) 25. sz. 4.; 26. sz. 3.; 27. sz. 4.; 29. sz. 4.; 30. sz. 2–3.; 31. sz. 4.; 32. sz. 4–5.; 33. sz. 4–5.; 35. sz. 5.; 36. sz. 4.; 38. sz. 5.; 39. sz. 4–5.; 40. sz. 4.; 42. sz. 3–4.; 44. sz. 4.; 47. sz. 3.; 50. sz. 5.
- Balatonvidék 1902. Darnay Múzeum Sümegen. Balatonvidék, VI. évf. (1902) 3. sz. 5.; 11. sz. 4–5.; 32. sz. 3.
- Balatonvidék 1903. „Hírek” rovat. Balatonvidék, VII. évf. (1903) 16. sz. 4.; 17. sz. 5.; 20. sz. 5–6.; 26. sz. 6.
- Berkeszi 1908. Berkeszi István: A Délmagyarországi Törté-

- nelmi és Régészeti Múzeum Temesvárott.
- Múzeumi és Könyvtári Értesítő, II. évf. (1908) 198–212.
- Darnay 1930. „Állami Darnay Múzeum” fejezet. In: Darnay Kálmán: Sümegi Kalauz. Sümeg, 1930, 20–39.
- Darnay 1989. Darnay László: Darnay Kálmán élete és munkássága. In: Egerszegi Ferenc (szerk.): Darnay Kálmán 1864–1945. Sümeg, 1989, 8–20. (Sümegi Írások, 1.)
- Darnay 1994–95. Darnay László: Darnay Kálmán. Kézirat, 1994–95. A Sümegi Városi Múzeum tulajdonában.
- Divald 1909. Divald Kornél: A besztérczébányai múzeum. Múzeumi és Könyvtári Értesítő, III. évf. (1909) 210–223.
- Egyetértés 1900. Floridor: A sümegi múzeum. Egyetértés, XXXIV. évf. (1900) 272. sz. 1–2.
- Észak-Zala 1922. Darnay Kálmán: A sümegi múzeum. Észak-Zala, II. évf. (1922) 11. sz. 1–2.
- Házibarát 1907. Házibarát. A Darnay-múzeum és Darnay Kálmán vas- és fűszerkereskedésének közhasznú értesítője. VIII. évf. (1907) 3. sz.
- Házibarát 1908. Házibarát. A Darnay-múzeum és Darnay Kálmán vas- és fűszerkereskedésének közhasznú értesítője. IX. évf. (1908) 1. sz.
- Ingyen Naptár 1907. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1907-es évre. Sümeg, 1906
- Ingyen Naptár 1908. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1908-as évre. Sümeg, 1907
- Ingyen Naptár 1909. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1909-es évre. Sümeg, 1908
- Ingyen Naptár 1910. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1910-es évre. Sümeg, 1909
- Ingyen Naptár 1911. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1911-es évre. Sümeg, 1910
- Ingyen Naptár 1912. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1912-es évre. Sümeg, 1911
- Ingyen Naptár 1913. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1913-as évre. Sümeg, 1912
- Ingyen Naptár 1914. Darnay Kálmán (szerk.): A Sümegi Darnay-Múzeum Ingyen Naptára az 1914-es évre. Sümeg, 1913
- Mihalik 1912. Mihalik József: A sümegi Darnay-Múzeum. Múzeumi és Könyvtári Értesítő, VI. évf. (1912) 124–151.
- Müller 1995. Müller Róbert: Darnay Kálmán, a régész. In: Miklósi Sikes Csaba (szerk.): Darnay Kálmán 1864–1945. Sümeg, 1995, 21–28. (Múzeumi Füzetek, 4.)
- Magyar Salon 1891. Darnay Kálmán: Egy magán-múzeum. Magyar Salon, XV. évf. (1891) 242–256.
- Magyarország és a Nagyvilág 1880. Dorner Kálmán: Kisfaludy Sándor kiadatlan levelezéséből 1–2. Magyarország és a Nagyvilág, XVII. évf. (1880) 538., 602.
- Németh 1964. Németh Péter: Emlékezés Darnay Kálmánra. In: Éri István (szerk.): A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 2. (1964) Veszprém, 1964, 5–19.
- Németh 1995. Németh Péter: Darnay Kálmán, a muzeológus. In: Miklósi Sikes Csaba (szerk.): Darnay Kálmán 1864–1945. Sümeg, 1995, 13–18. (Múzeumi Füzetek, 4.)
- Pelso 1989. Darnay László: A sümegi és a keszthelyi Darnay Múzeum. Pelso, I. évf. (1989) 2. sz. 50–60.
- Pesti Hírlap 1907. Eötvös Károly: A Darnay-gyűjtemény (2. rész). Pesti Hírlap, XXIX. évf. (1907) 245. sz. 1–3.
- Sümegi Újság 1927. Mentsük meg... Sümegi Újság, IX. évf. (1927) 22. sz. 1.
- Szabó Dezső: Életem. Születéseim, halálaim, feltámadásaim. 2. kötet. Budapest, 1996
- Szalay 1908. Szalay Imre: Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum. Múzeumi és Könyvtári Értesítő, II. évf. (1908) 1–8.
- Szendrei 1896. Szendrei János (szerk.): Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon. Budapest, 1896
- Tapolca és Vidéke 1901. Darnay Kálmán: Népvándorlaskori arany ékszerek és egyéb sírleletek (2. rész). Tapolca és Vidéke, XI. évf. (1901) 20. sz. 1–2.
- Társaság 1916. Darnay Kálmán: Visszaemlékezések. Társaság, III. évf. (1916) 468–470.
- Vasárnapi Újság 1905. Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza emlékezete. Vasárnapi Újság, LII. évf. (1905) 343–344.
- Szentmártoni Darnay Kálmán: Kisfaludy Sándor életéből. Vasárnapi Újság, LII. évf. (1905) 344–346.
- Szentmártoni Darnay Kálmán: Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza síremléke Sümegen. Vasárnapi Újság, LII. évf. (1905) 346–347.
- Darnay Kálmán: Kisfaludy Sándor levele Naniczájához. Vasárnapi Újság, LII. évf. (1905) 347.
- A Darnay-múzeum. Vasárnapi Újság, LII. évf. (1905) 347–348.
- Veszprémvármegyei Múzeum 1908. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeum Egylet jelentése az 1907-ik évről. Veszprém, 1908
- Veszprémvármegyei Múzeum 1909. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet évi jelentése 1908-ról. Veszprém, 1909
- Veszprémvármegyei Múzeum 1910. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet évi jelentése 1909-ről. Veszprém, 1910
- Veszprémvármegyei Múzeum 1911. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet évi jelentése 1910. Veszprém, 1911
- Veszprémvármegyei Múzeum 1912. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet évi jelentése 1911-ről. Veszprém, 1912
- Veszprémvármegyei Múzeum 1913. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet együttes évi jelentése 1912-ről. Veszprém, 1913
- Veszprémvármegyei Múzeum 1914. A Veszprémvármegyei

- Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet együttes évi jelentése 1913-ról. Veszprém, 1914
- Veszprémvármegyei Múzeum 1915. A Veszprémvármegyei Múzeumi Bizottság és Múzeumegylet együttes évi jelentése 1914-ről. Veszprém, 1915
- Veszprémvármegyei Múzeum 1926. Laczkó Dezső (összeáll.): Jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1925/26. évi állapotáról és működéséről. Veszprém, 1926
- Veszprémvármegyei Múzeum 1927. Laczkó Dezső (összeáll.): Évi jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1926/27. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. Veszprém, 1927
- Veszprémvármegyei Múzeum 1928. Laczkó Dezső (összeáll.): Évi jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1927/28. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. Veszprém, 1928
- Veszprémvármegyei Múzeum 1929. Laczkó Dezső (összeáll.): Évi jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1928/29. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. Veszprém, 1929
- Veszprémvármegyei Múzeum 1931. Laczkó Dezső (összeáll.): Évi jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1930/31. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. Veszprém, 1931
- Veszprémvármegyei Múzeum 1932. Rhé Gyula (összeáll.): Évi jelentés a Veszprémvármegyei Múzeum és Múzeumi Könyvtár 1931/32. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról. Veszprém, 1932
- Zalai Közlöny 1934. Barbarits Lajos: Beszélgetés az ország első „sírásójával”. Zalai Közlöny LXXIV. évf. (1934) 73. sz. 8.
- Zalamegyei Almanach 1910. Darnay Kálmán: Vallomások. In: Czobor Mátyás (szerk.): Zalamegyei Almanach 1. (1910) Zalaegerszeg, 1911. 72–81.
- Zalamegyei Újság 1941. Darnay Kálmán: Múzeumi emlékezések. Zalamegyei Újság, XXIV. évf. (1941) 291. sz. 2.

Képek forrásjegyzéke:

1. kép: Balatoni Múzeum levelezőlap-gyűjteménye, K 87. 37. 36. ltsz.
2. kép: U. o., L 68. 184/ 18. ltsz.
3. kép: Vasárnapi Újság 1905. 346.
4. kép: Pelso 1989/ 2. 60.
5. kép: Házibarád 1908/ 1. 3.
6. kép: Házibarád 1908/ 1. 7.
7. kép: Ingyen Naptár 1912. 4.
8. kép: Ingyen Naptár 1905. 24–25.
9. kép: Ingyen Naptár 1908. 49.
10. kép: Sümegi Városi Múzeum helytörténeti gyűjteménye, H-D-94/125. ltsz.

1. kép: A Darnay-gyűjtemény, a szülőház melletti nagyteremben

2. kép: A Darnay-gyűjtemény, a szülőház melletti nagyteremben

3. kép: Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza emléktárgyai

4. kép: Az Állami Darnay Múzeum új épülete Sümegen

Az állami Darnay-Múzeum megtekinthető:

Díjtalanul:

Vasárnap	délelőtt 10—12-ig,	délután 2—4-ig;
Szerdán	„ „ „ „ „	2—6-ig;
Csütörtökön	„ 9—12-ig,	„ 2—4-ig;

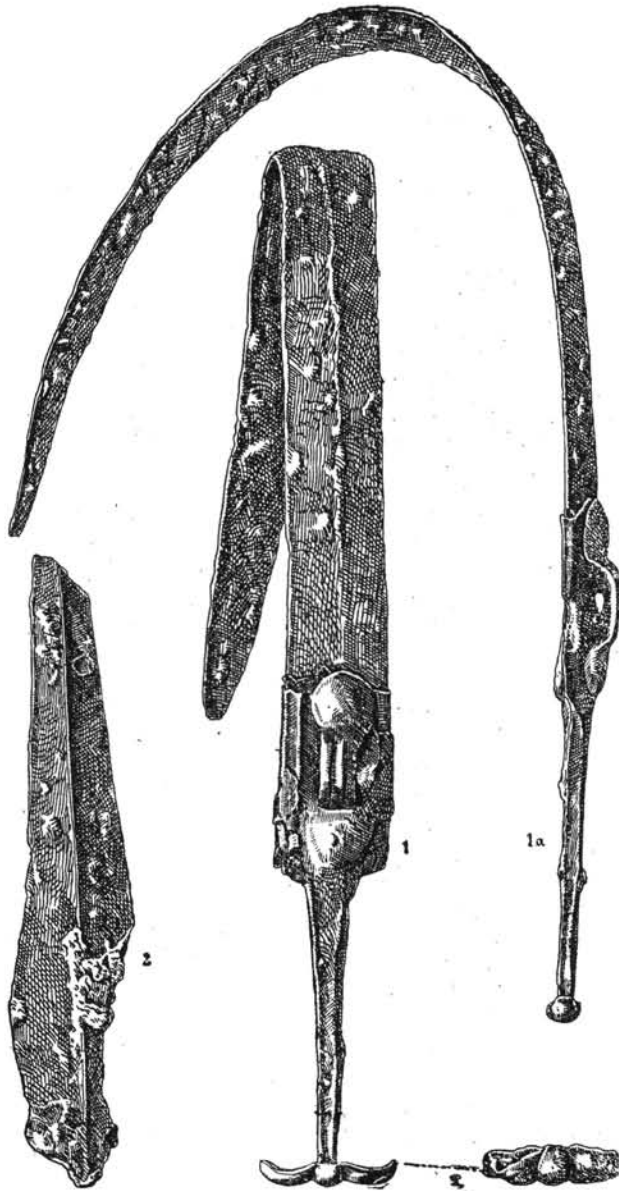
30 fillér belépő díj mellett:

Szombaton délelőtt 9—12-ig, délután 2—6-ig;

Idegenek a múzeumot az igazgató engedelmével bármikor megtekinthetik. Jelentkezni a múzeumi szolgánál lehet.

Nyitási órákon kívül az előcsarnokban, úgy a lépcsőházban tartózkodni szigorúan tilos.

Szentmártoni Darnay Kálmán
királyi tanácsos, m. kir. kormányfőtanácsos
az állami Darnay-Múzeum igazgatója.

9. kép: A legújabb szaporulat rajzos illusztrációja az Ingyen Naptárból, 1908.

10. kép: Látogatási rend a múzeumban az 1930-as években

